

MÔ HÌNH XÃ HỘI CHỦ NGHĨA CỦA CÁC PHONG TRÀO CÁNH TÀ MỸ LATINH HIỆN NAY TRIỂN VỌNG VÀ THÁCH THỨC

NGUYỄN THỊ TOAN *

Tóm tắt: Bài viết phân tích những giá trị lịch sử, những hạn chế của mô hình xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa truyền thống; khẳng định việc lựa chọn mô hình xã hội chủ nghĩa mới cho thế kỷ XXI của phong trào cánh tả Mỹ Latinh là một hướng đi tích cực. Mô hình này là sự tiếp biến sáng tạo mô hình của chủ nghĩa xã hội truyền thống với những thay đổi mang tính nhân văn sâu sắc, phù hợp với hoàn cảnh lịch sử mới. Bài viết cũng chỉ ra những thách thức, những hạn chế của mô hình này để nhân loại không tái tạo những sai lầm quá khứ vào những bước đi của hiện tại và tương lai.

Từ khóa: Xã hội chủ nghĩa, Mỹ Latinh, Thiên chúa giáo.

1. Mở đầu

Từ cuối thế kỷ XX tới nay, sự phát triển mạnh mẽ của phong trào cánh tả Mỹ Latinh đã góp phần làm thay đổi diện mạo của thế giới đương đại, báo hiệu một triển vọng mới cho sự phát triển của chủ nghĩa xã hội trong thế kỷ XXI. Với ý tưởng khép lại những con đường truyền thống, mở ra một con đường mới cho nhân loại, phong trào này đã tích cực đấu tranh chống chủ nghĩa tự do mới, chống mọi hình thức áp bức, bóc lột, tiến tới xây dựng một mô hình xã hội chủ nghĩa mới. Tuy nhiên, mô hình này mới chỉ là những bước thử nghiệm ban đầu với không ít những khó khăn, thách thức cần phải được giải quyết để không sa vào vũng lầy của những mô hình xã hội truyền thống.

2. Nội dung

2.1. Mỹ Latinh là khu vực địa lý rộng lớn, kéo dài từ Mexico đến hết Nam Mỹ, với tổng diện tích 20.500 000 km², dân số trên 500.000.000 người, có 14 vùng lãnh thổ và 33 quốc gia độc lập. Sự tương đồng về ngôn ngữ, nguồn gốc lịch sử và văn hóa Mỹ Latinh là điều kiện thuận lợi cho cánh tả phát triển thành một trào lưu vào đầu thế kỷ XXI. Cánh tả là thuật ngữ dùng để chỉ *lực lượng chính trị có tư tưởng tiến bộ trên thế giới, đấu tranh vì độc lập dân tộc, dân chủ, hòa bình, phát triển và tiến bộ xã hội*. Phong trào cánh tả là phong trào cách mạng vì lợi ích của người lao động và người nghèo; đề cao sự can thiệp của

(*) Tiến sĩ, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

nhà nước đối với kinh tế - xã hội; hòa bình hữu nghị trong quan hệ quốc tế. Tinh thần cánh tả là tinh thần cách mạng của những giá trị mới. Ngược với cánh tả là cánh hữu. Cánh hữu chủ trương bảo vệ lợi ích của giới chủ; ủng hộ tự do kinh tế tư nhân; từ chối sự can thiệp của nhà nước; chỉ bảo vệ lợi ích dân tộc, quốc gia và duy trì các giá trị truyền thống. Cánh tả đã có mầm mống từ đầu thế kỷ XX, dần dần phát triển theo những trào lưu, khuynh hướng khác nhau, tới đầu thế kỷ XXI có hai trào lưu cơ bản: trào lưu cánh tả Châu Âu và trào lưu cánh tả Mỹ Latinh. Hiện nay, ở Mỹ Latinh có 4 nước tuyên bố lựa chọn phát triển đất nước theo khuynh hướng xã hội chủ nghĩa, đó là Venezuela, Bolivia, Ecuador và Nicaragua. Những nước khác do đảng cánh tả Mỹ Latinh lãnh đạo, mặc dầu không tuyên bố, nhưng cũng có xu hướng lãnh đạo đất nước đi theo khuynh hướng xã hội chủ nghĩa. Tuy nhiên, đó không phải là chủ nghĩa xã hội truyền thống, mà là chủ nghĩa xã hội kiểu mới - chủ nghĩa xã hội thế kỷ XXI.

2.2. Vì sao cánh tả Mỹ Latinh lại lựa chọn con đường xã hội kiểu mới? Trong thế kỷ XX, thế giới tồn tại hai mô hình xã hội đối nghịch nhau: chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản. Trải nghiệm thực tiễn đã khẳng định: không có mô hình nào thực sự hoàn hảo; mỗi mô hình đều có những ưu điểm và khuyết tật nhất định.

Về mô hình chủ nghĩa xã hội hiện

thực: Sau thắng lợi của Cách mạng tháng Mười Nga, Nhà nước công nông do Đảng Cộng sản cầm quyền đã ra đời. Từ đó, chủ nghĩa xã hội đã hình thành và phát triển thành một hệ thống trên thế giới. Không thể phủ nhận những thành quả của chủ nghĩa xã hội trong hơn bảy thập kỷ: cứu loài người khỏi thảm họa diệt chủng của phát xít, giải phóng công nhân và nhân dân lao động khỏi ách áp bức bóc lột, đem lại những giá trị nhất định về tự do, dân chủ cho con người... Tuy nhiên, sự khủng hoảng và tan vỡ mô hình xã hội chủ nghĩa hiện thực vào cuối thế kỷ XX cho thấy, mô hình này đã không hiện thực hóa mục tiêu giải phóng con người để xây dựng một xã hội dân chủ, công bằng, văn minh. Lý thuyết nhân đạo chưa trở thành giá trị nhân đạo hiện thực một cách triệt để. Mức tăng trưởng kinh tế chậm, bởi vậy đầu tư cho y tế, giáo dục, văn hóa và phúc lợi xã hội có xu hướng ngày càng bị thu hẹp. Xã hội thiếu động lực phát triển từ bên trong do không kích thích được những lợi ích chính đáng của người lao động. Chủ nghĩa quan liêu, đặc quyền đặc lợi, tham nhũng cùng với sự yếu kém của pháp luật đã dẫn tới sự trì trệ, khủng hoảng và phá sản mô hình này. Tuy nhiên, việc phá sản một mô hình không đồng nghĩa với việc phá sản một học thuyết, một lý tưởng. Logic nội tại của phát triển là trên cái nền của sự đổ vỡ phải hiện thực hóa lý tưởng của nhân loại bằng những mô thức mới.

Về mô hình của chủ nghĩa tư bản: Ngược lại với chủ nghĩa xã hội, sau mấy trăm năm phát triển, chủ nghĩa tư bản đã có một lực lượng sản xuất đồ sộ, của cải vật chất dồi dào song hành cùng với khoảng cách giàu nghèo ngày càng lớn, ô nhiễm môi trường trầm trọng, cạn kiệt tài nguyên thiên nhiên, suy thoái đạo đức... Con người cá nhân được đề cao trong sự mâu thuẫn, giằng xé giữa lợi ích cá nhân và lợi ích cộng đồng. Và như vậy, cả hai mô hình xã hội đều nhân danh con người để phát triển, song không có mô hình nào thực sự khắc phục được sự tha hóa của con người, thậm chí đôi lúc còn làm cho sự tha hóa của con người trở nên trầm trọng hơn. Tuyên ngôn Sao Paulo nhận định: “Nhân loại đang ở ngã ba đường. Trật tự thế giới ngày nay được đặc trưng bởi chủ nghĩa đơn cực, thiếu tôn trọng Quyền con người. Bất công xã hội và sự phát triển không đồng đều đã đạt tới giới hạn của nó. Xây dựng một thế giới mới dựa trên cơ sở đa chiều, dân chủ, tôn trọng Quyền con người và Phát triển bền vững là tất yếu và là đòi hỏi ngày càng tăng của nam nữ công dân các dân tộc”. Trong thế giới ngày nay, vấn đề con người đã trở thành trung tâm của sự phát triển bền vững. Đầu tư cho con người trở thành sự đầu tư quan trọng nhất, giữ vị trí hàng đầu trong các chiến lược đầu tư. Điều làm nên giá trị, sức sống đích thực của một học thuyết chính trị - xã hội là ở chỗ nó có bắt nguồn từ nhu cầu thực tiễn,

từ nhu cầu của con người và hướng tới phục vụ cho con người hay không. Bởi vậy, điều chỉnh và sáng tạo các chính sách phát triển xã hội hướng tới con người trên cơ sở kế thừa có phê phán những giá trị truyền thống là một yêu cầu tất yếu khách quan của thời đại ngày nay.

Tại Mỹ Latinh, sau những cuộc khủng hoảng trầm trọng vào nửa cuối thế kỷ XX, chịu tác động của Mỹ và sức ép của Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF), đa phần các nước Mỹ Latinh đã áp dụng mô hình kinh tế tự do của chủ nghĩa tư bản với các đặc trưng cơ bản: tư nhân hóa nền kinh tế; tự do thương mại và đầu tư, hạn chế tối đa sự can thiệp của nhà nước vào kinh tế, cắt giảm quỹ phúc lợi xã hội xuống mức tối thiểu. Mô hình này đã gây ra những hậu quả tiêu cực đặc biệt đối với những tầng lớp xã hội dễ bị tổn thương. Sau mấy chục năm áp dụng mô hình này, tình trạng nghèo đói, thất nghiệp, bần cùng hóa, tệ nạn xã hội không những không giảm, mà còn tăng tới mức trầm trọng. Hàng nghìn doanh nghiệp nhà nước bị tư nhân hóa; hàng chục nghìn doanh nghiệp nhỏ bị phá sản; tài nguyên quốc gia rơi vào tay tư bản nước ngoài; nền kinh tế lệ thuộc quá lớn vào các tập đoàn kinh tế tài chính nước ngoài; tham nhũng trở thành quốc nạn... Gần một nửa số dân Mỹ Latinh sống trong đói nghèo, 1/6 số dân sống dưới mức nghèo khổ, nợ nần chồng chất, bản sắc văn hóa nhạt phai, nguy cơ bị hòa tan trong tiến trình toàn cầu hóa.

Trong bối cảnh đó, phong trào cánh tả Mỹ Latinh đã tìm một hướng mới đưa Mỹ Latinh vượt qua khủng hoảng để tiến lên. Diễn đàn xã hội thế giới (WSF) ở Mỹ Latinh nêu cao khẩu hiệu “*Một thế giới khác là có thể!*” Các đảng cánh tả ở khu vực này đã nỗ lực thực hiện đường lối độc lập dân tộc, thoát khỏi sự lệ thuộc vào thế giới tư bản, chủ trương đưa đất nước phát triển theo con đường xã hội chủ nghĩa phù hợp với hoàn cảnh cụ thể của mỗi dân tộc, đất nước. Theo Tổng thống Venezuela Hugo Chavez: “Chủ nghĩa tư bản không còn là một mô hình phát triển phù hợp, không còn là con đường mà nhân loại lựa chọn, mà chỉ có thể là chủ nghĩa xã hội... nhưng chủ nghĩa xã hội cũng không phải là chủ nghĩa xã hội bất kỳ. Chúng ta phải sáng tạo lại chủ nghĩa xã hội trong thế kỷ XXI”. Các đảng cánh tả Mỹ Latinh không từ chối mà vẫn lựa chọn lý tưởng xã hội chủ nghĩa như một xu thế vận động tất yếu khách quan, nhưng đó là một chủ nghĩa xã hội *thuận chiều* phát triển, một chủ nghĩa xã hội nhân văn của thế kỷ XXI.

2.3. Tư tưởng chủ đạo của các đảng cánh tả Mỹ Latinh là sự kế thừa chủ nghĩa Mác, kế thừa tư tưởng của các anh hùng dân tộc Mỹ Latinh và niềm tin tôn giáo. Tuy *chưa thành một hệ tư tưởng* vì thiếu tính hệ thống, song dấu ấn nhân văn thể hiện khá sâu đậm trong những tư tưởng này. Tổng thống Venezuela

Hugo Chavez khẳng định, nền tảng tư tưởng, giá đỡ cho cơ sở lý luận của chủ nghĩa xã hội thế kỷ XXI là 3 yếu tố cơ bản: (1). Quan điểm của chủ nghĩa Mác; (2). Tư tưởng cách mạng của Simon Bolivar; (3). Tư tưởng nhân đạo Thiên Chúa giáo.

Thứ nhất, quan điểm của chủ nghĩa Mác: Mặc dầu mô hình chủ nghĩa xã hội hiện thực đã tan vỡ, song một điều không thể phủ nhận được là chủ nghĩa Mác đã có những đóng góp vô giá cho lịch sử tư tưởng nhân loại. Hạt nhân trong chủ nghĩa Mác là tư tưởng giải phóng con người. Lựa chọn chủ nghĩa Mác là lựa chọn lý tưởng giải phóng con người khỏi áp bức bất công, nghèo nàn lạc hậu và sự thiếu hiểu biết để xây dựng một xã hội độc lập, tự do, hạnh phúc. Đó là khát vọng nhân văn cao quý, là đích tới trong hành trình gian nan của nhân loại. Tiền đề xuất phát cho quan điểm duy vật về lịch sử của C.Mác là đời sống của con người hiện thực. Động lực cơ bản của cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa là nhân dân lao động. Nền tảng quyết định sự tồn tại và phát triển xã hội là nhân tố kinh tế. Lý luận căn bản trong học thuyết hình thái kinh tế - xã hội của C.Mác đã thấm thấu trong tinh thần cách mạng của Hugo Chavez, trong đường lối, chính sách của các đảng cánh tả Mỹ Latinh. Chủ nghĩa xã hội Mỹ Latinh phải là một xã hội mà “nhân dân kiểm soát Chính phủ một

cách dân chủ chứ không phải Chính phủ kiểm soát người dân”, “những trụ cột căn bản của nền kinh tế phải được quốc hữu hóa và điều hành theo một kế hoạch được đa số nhân dân xác định một cách dân chủ”. Chính phủ phải *“phục vụ nhu cầu của nhân dân chứ không phải hợp đồng lợi nhuận của một bộ phận thiểu số những người giàu có”*.

Thứ hai, tư tưởng cách mạng của Simon Bolivar. Simon Bolivar là người anh hùng của dân tộc Venezuela, người lãnh đạo nhân dân Venezuela đấu tranh chống lại sự cai trị của thực dân Tây Ban Nha đầu thế kỷ XIX, người thề rằng, *không bao giờ cho phép cánh tay mình ngừng nghỉ và linh hồn của mình chết đi* chừng nào ước mơ giải phóng Nam Mỹ khỏi sự thống trị của thực dân Tây Ban Nha chưa được thực hiện. Tư tưởng cách mạng của Bolivar gồm hai nội dung cơ bản: (1). Tư tưởng cách mạng dân tộc, giải phóng dân tộc khỏi ách áp bức của thực dân, hướng tới xây dựng một xã hội công bằng, bình đẳng, tự do; (2). Triết lý Liên Mỹ nhằm xây dựng một thế giới mới bao gồm các quốc gia độc lập liên kết với nhau bởi hệ thống luật pháp chung, hướng tới phá bỏ mọi rào cản giữa các quốc gia, xây dựng một chính phủ chung trên toàn thế giới. Đó là một khát vọng nhân văn đẹp để làm ngọn đuốc soi đường cho nhân dân Nam Mỹ trong cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc, xây dựng một

xã hội hòa bình, hạnh phúc. Tuy nhiên, do hoàn cảnh lịch sử đã thay đổi, nên các đảng cánh tả Mỹ Latinh đã đổi mới phương pháp cách mạng. Không dùng đấu tranh vũ trang, bạo lực cách mạng, cánh tả Mỹ Latinh đã giành chính quyền bằng phương pháp hòa bình. Đó là phong trào đấu tranh nghị trường, vận động, thuyết phục quần chúng nhân dân, tập hợp lực lượng bằng cách liên kết phong trào cánh tả với các phong trào tiến bộ khác. Hạn chế tối đa những thương tổn, những hy sinh xương máu của nhân dân là thành công lớn trong cuộc cách mạng đậm chất nhân văn của cánh tả Mỹ Latinh.

Thứ ba, tư tưởng nhân đạo Thiên Chúa giáo. Theo gót chân của thực dân phong kiến Tây Ban Nha, Thiên Chúa giáo được truyền bá tới Venezuela với mục đích làm công cụ để thống trị tư tưởng của nhân dân. Song dần dần, Thiên Chúa giáo đã được tiếp biến, trở thành nét văn hóa đặc sắc của Venezuela. Giáo lý Thiên Chúa giáo có tác dụng giáo dục đạo đức, hướng thiện, an ủi con người, hứa hẹn đền bù khổ đau trần thế bằng hạnh phúc vĩnh hằng nơi Thiên đàng. Mặt khác, giáo lý của Thiên Chúa giáo dễ hiểu, dễ nhớ, nên dễ đi vào lòng quần chúng nhân dân hơn những lý thuyết xã hội trừu tượng. Với khoảng 80% người dân theo đạo Thiên Chúa, chính quyền Venezuela đã biết khai thác sức mạnh to lớn của tôn giáo này để

phục vụ cho mục tiêu cách mạng của mình bằng lời hứa hẹn rằng, *Chúa sẽ ban phước lành cho con người, Thiên đàng đang ở trên trái đất.*

Lấy những tư tưởng trên làm nền tảng, cánh tả Mỹ Latinh đã cụ thể hóa những tư tưởng đó thành đường lối chính sách cụ thể với việc coi con người là mục tiêu của chiến lược phát triển đất nước.

- *Về kinh tế*: từng bước xác lập và duy trì nền kinh tế nhiều thành phần, trong đó kinh tế quốc doanh đóng vai trò chủ đạo. Nhà nước giành quyền sở hữu tối cao với các nguồn tài nguyên thiên nhiên, đặc biệt là dầu mỏ (Venezuela là một trong 10 nước sở hữu dầu mỏ lớn nhất thế giới). Nguồn thu từ các tài nguyên thiên nhiên này được sử dụng để xóa đói nghèo, đầu tư cho các công trình xã hội. Đây là một trong những chính sách được lòng dân nhất. Chính quyền cũng lấy tiêu chí đánh giá sự hoàn thành cuộc cách mạng dân chủ là thực hiện cải cách ruộng đất, đưa ruộng đất đến với người lao động. Mọi người đều có công ăn việc làm và có mức lương tốt. Người lao động được trả lương đúng với sức lao động của mình. Của cải xã hội phải được phân phối công bằng nhằm khắc phục sự phân hóa giàu nghèo, sự bất bình đẳng trong xã hội. Chính quyền tạo công ăn việc làm cho người lao động; cung cấp vốn, xây dựng nhà ở cho người nghèo.

- *Về chính trị - xã hội*: xây dựng một

nền dân chủ rộng rãi. Chính quyền do nhân dân bầu ra và bãi miễn. Nhân dân kiểm soát Chính phủ. Quyền lực của nhân dân được thực hiện thông qua các cơ quan bầu cử, có thiết chế nhà nước đảm bảo thực tế. Cơ quan quyền lực của công dân - *người bảo vệ công dân* có trách nhiệm hòa giải mọi xung đột giữa nhà nước và công dân, giữa công dân và công dân. Điều này đảm bảo cho quyền lực nhà nước thực sự thuộc về nhân dân. Nhân dân không phải trả tiền cho giáo dục và chăm sóc sức khỏe.

- *Về đối ngoại*: khẳng định khuynh hướng độc lập, đề cao lợi ích quốc gia, tăng cường hợp tác khu vực và quốc tế, lấy hợp tác thay cho cạnh tranh, lấy hội nhập thay cho cục bộ biệt lập, đấu tranh cho một thế giới đa cực hòa bình, dân chủ.

Những chính sách trên đã dần được hiện thực hóa trong đời sống xã hội Mỹ Latinh. Ở Boliviar, từ năm 2006, Chính phủ đã chia hơn 30.000 km² đất canh tác cho các nông dân nghèo, đồng thời kiên quyết thu hồi những diện tích đất đầu tư không sản xuất để phân phối cho dân. Ở Braxin, Chính phủ triển khai chương trình xã hội "*không có người đói*" nhằm nâng cao mức sống của người dân, đồng thời dùng Quỹ phúc lợi xã hội hỗ trợ cho hàng triệu trẻ em được đi học và chăm sóc y tế không mất tiền. Trong các nước Mỹ Latinh do đảng cánh tả cầm quyền, Venezuela là đất nước có sự cải cách toàn diện, triệt để và sâu sắc nhất.

Trong hai nhiệm kỳ làm Tổng thống từ năm 1999 đến năm 2006, Hugo Chavez đã ban hành và thực thi những chính sách có lợi cho dân nghèo. Chính phủ đã chi hàng chục tỷ USD từ kinh doanh dầu mỏ cho các chương trình phúc lợi xã hội như xóa đói giảm nghèo, phát triển mạng lưới y tế, giáo dục, xây dựng cơ sở hạ tầng cho đất nước. Trong vòng hơn 6 năm đã có trên 1,5 triệu người dân thoát nạn mù chữ, hàng triệu người được khám chữa bệnh miễn phí, tỷ lệ hộ nghèo giảm từ 49,4% năm 1999 xuống còn 37,1% năm 2005, tỷ lệ thất nghiệp giảm từ 13,9% năm 2000 xuống còn 9,3% năm 2006; GDP tăng 17,4%, năm 2004, tăng 9,3% năm 2005; tăng 10% năm 2006.

Những chính sách kinh tế - xã hội tiến bộ trong mô hình xã hội chủ nghĩa của phong trào cánh tả Mỹ Latinh đã tạo thành lực hấp dẫn mạnh mẽ, liên kết rộng rãi các lực lượng xã hội hướng tới sự phát triển bền vững của nhân loại trong thời đại ngày nay. Việc hướng tới mục tiêu dân sinh, dân chủ và công bằng xã hội, bảo vệ lợi ích của những người lao động, những người nghèo khổ, yếu thế trong xã hội đã khiến cho mô hình chủ nghĩa xã hội của phong trào cánh tả Mỹ Latinh thu hút được sự ủng hộ nhiệt tình của đông đảo quần chúng nhân dân, nhất là tầng lớp dưới. Sự thắng lợi của phong trào này là một minh chứng cho khát vọng hồi sinh chủ nghĩa xã hội trong thế kỷ XXI dưới những dạng thức

mới. Dẫu còn trong thử nghiệm, mô hình này đã thể hiện mơ ước cháy bỏng về một xã hội công bằng, bình đẳng, tự do - khát vọng nhân văn đẹp đẽ muôn đời trong tâm thức loài người.

2.4. Tuy nhiên, dù đã đạt được những thành quả không thể phủ nhận, song phong trào cánh tả Mỹ Latinh vẫn phải đối mặt với những thử thách nghiệt ngã. Liệu mô hình chủ nghĩa xã hội của Mỹ Latinh đã khắc phục và vượt qua hay vẫn bị kẹt giữa những hạn chế của chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản thế kỷ XX? Vì sao Hugo Chavez là người khởi xướng phong trào cách mạng giàu tính nhân văn với những đóng góp vô cùng giá trị cho dân tộc Venezuela và nhân loại, nhưng tỷ lệ phiếu ủng hộ ông lại có xu hướng giảm? Vì sao nhiều người Venezuela, đặc biệt là những người giàu có, những trí thức, nghệ sĩ tài năng, những công nhân lành nghề lại rời bỏ Venezuela để tìm miền đất mới? Một nghiên cứu của Hệ thống kinh tế Mỹ Latinh cho biết, số công nhân lành nghề rời Venezuela tới các quốc gia thuộc Tổ chức Hợp tác và Phát triển kinh tế (OECD) tăng tới 216% trong vòng 17 năm, từ năm 1990 đến năm 2007.

Câu trả lời nằm ở kẻ hở trong đường lối, chính sách phát triển đất nước theo mô hình chủ nghĩa xã hội mới của đảng cánh tả Mỹ Latinh. Đó là:

Thứ nhất, mặc dù đã quốc hữu hóa nền kinh tế đất nước, song tầng lớp tư sản vẫn nắm giữ tiềm lực kinh tế chủ

yếu của đất nước như công nghiệp, tài chính, thương mại, ngân hàng, các phương tiện truyền thông... Tầng lớp này chiếm thiểu số trong xã hội, nhưng lại đóng góp không nhỏ cho việc tạo ra GDP cho quốc gia. Những chính sách của đảng cánh tả Venezuela không quan tâm tới lợi ích của tầng lớp trung lưu trở lên, bởi thế không giành được sự ủng hộ của những tầng lớp này. Đảng cánh tả Mỹ Latinh đã giành được chính quyền nhờ vào sự ủng hộ của đông đảo quần chúng nhân dân lao động. Song những thành quả cách mạng chỉ thực sự bền vững nếu nó được củng cố bằng sức mạnh vật chất. Tầng lớp nắm giữ của cải vật chất chủ yếu trong xã hội lại không ủng hộ chính quyền vì chính quyền không mang lại lợi ích cho họ. Điều này sẽ làm giảm đáng kể sức mạnh của một quốc gia bởi một quốc gia muốn hùng mạnh trước hết phải giàu có về của cải vật chất. Cách mạng cũng không thể thành công nếu chỉ dựa vào những người nghèo khổ.

Thứ hai, khi quá quan tâm tới quần chúng nghèo khổ, chính quyền cũng đã lãng quên tầng lớp trí thức. Nhân loại đang chuyển sang nền kinh tế tri thức - một nền kinh tế mà tri thức đóng vai trò chủ yếu tạo ra của cải cho xã hội. Lãng quên tầng lớp trí thức là lãng quên một nguồn nhân lực quan trọng nhất của sự phát triển. Nạn chảy máu chất xám là một nguy cơ đe dọa sự bền vững của chính quyền cánh tả. Cách

mạng không thể chỉ được thực hiện bằng lửa nhiệt tình, mà còn phải bằng ánh sáng của trí tuệ.

Thứ ba, sự quan tâm của chính quyền đối với quần chúng nghèo khổ, một mặt, thể hiện tính nhân văn sâu sắc; mặt khác, cũng tạo thành sự ỷ lại của không ít người, hạn chế con người nỗ lực vươn lên cải tạo bản thân và cải tạo xã hội. Venezuela là đất nước có nguồn dầu mỏ dồi dào. Lợi nhuận từ nguồn vàng đen đó chủ yếu dành cho quỹ phúc lợi phục vụ dân nghèo. Nhưng nguồn tài nguyên đó là có hạn. Tương lai sẽ thế nào nếu không còn dầu mỏ?

Thứ tư, hướng tới quần chúng nghèo khổ là một *sách lược cách mạng* để giành chính quyền bằng phương pháp hòa bình với sự ủng hộ của đại đa số quần chúng thông qua lá phiếu cử tri. Đây là giá trị nhân văn cao đẹp trong phong trào cách mạng của cánh tả. Song đó không thể là *chiến lược cách mạng*. *Giành chính quyền đã khó, giữ chính quyền còn khó hơn* (V.I. Lênin). Muốn giữ chính quyền phải sử dụng đồng bộ các giải pháp, tác động toàn diện tới các đối tượng, các lĩnh vực của đời sống xã hội. Bạo lực cũng vẫn là nhân văn nếu nó được áp dụng để giữ gìn an ninh đất nước. Những sách lược *"lấy lòng"* tầng lớp dưới, nhẹ tay trong việc dùng bạo lực cũng là một trong những nguyên nhân để giải thích vì sao Venezuela là một trong những nước có tỷ lệ tội phạm cao nhất thế giới.

Thứ năm, việc chưa chú trọng phát triển kinh tế thị trường, việc Nhà nước can thiệp quá sâu sắc vào đời sống kinh tế - xã hội, *một mặt*, thể hiện sự quan tâm của chính quyền đối với nhân dân, *mặt khác*, cũng triệt tiêu sức sáng tạo của con người, khiến cho tốc độ tăng trưởng kinh tế ở khu vực Mỹ Latinh có xu hướng chậm lại trong thời gian gần đây.

Thứ sáu, sự chống phá quyết liệt của các thế lực phản động trong và ngoài nước cũng là một thách thức không nhỏ với phong trào cánh tả Mỹ Latinh.

3. Kết luận

Mặc dù mô hình xã hội chủ nghĩa của phong trào cánh tả Mỹ Latinh còn non trẻ, mới tiến hành ở những bước đi mang tính thử nghiệm, song đó là một nhân tố mới tác động tích cực đến cục diện khu vực và thế giới, tạo điều kiện cho sự phục hồi chủ nghĩa xã hội trong thế kỷ XXI. Phong trào góp phần cổ vũ cho nhân dân thế giới trong cuộc đấu tranh vì hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội, đồng thời làm suy giảm vị trí của Mỹ ở khu vực “sân sau” truyền thống. Tuy nhiên, những khó khăn, thách thức mà phong trào cánh tả Mỹ Latinh vấp phải có tác dụng cảnh báo: không nên đồng nhất chủ nghĩa tân tự do với chủ nghĩa tư bản để phủ định sạch trơn những thành quả của chủ nghĩa tư bản, càng không nên tái tạo những sai lầm của chủ nghĩa xã hội tập trung, bình quân, bao cấp trong quá khứ

vào những bước đi của hiện tại và tương lai. Để tránh sa vào vũng lầy của chủ nghĩa xã hội trong quá khứ, không mang tính chất của một phong trào dân túy đơn thuần, thoát khỏi nguy cơ bế tắc, cánh tả Mỹ Latinh cần phải nỗ lực đổi mới hơn nữa.

Tài liệu tham khảo

1. “Trào lưu cánh tả ở Mỹ Latinh hiện nay và “Chủ nghĩa xã hội thế kỷ XXI” ở Venezuela”, *Bản tin Hội đồng lý luận trung ương*, ngày 26 tháng 8 năm 2008.
2. Marta Hanecker - *Monthly Review* ngày 28 tháng 7 năm 2010.
3. Thanh Hào (2009), *Chảy máu chất xám ở Venezuela*, dẫn theo NewsWeek, <http://www.vietnamnet.vn>, ngày 23 tháng 7.
4. Nguyễn Mạnh Hùng (2007), “Trào lưu cánh tả ở Mỹ Latinh và công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội thế kỷ XXI ở Venezuela hiện nay”, *Tạp chí Lý luận chính trị*, số 10.
5. Phạm Khiêm Ích (2010) “Quốc tế xã hội chủ nghĩa với sự cam kết và chia sẻ các giá trị toàn cầu”, *Hội thảo quốc tế “Cơ sở lý luận của quan điểm cánh tả nhìn từ quan điểm macxit”*, tháng 11.
6. Edgar Morin (2003), *Quả đất quê hương*, Nxb Lao động, Hà Nội.
7. Nguyễn An Ninh, “Động thái tích cực trong đời sống chính trị tại khu vực Mỹ Latinh trong thời gian gần đây”, *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, website: <http://www.cpv.org.vn>
8. Eric Toussaint (2009), “Về lực lượng cánh tả Mỹ Latinh”, *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 14 tháng 6.

